

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 3

Fylke: Møre

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Stordal.

Emne: Bryne.

Bygdelag:

Oppskr. av: Peter O. Stavdal..

Gard: Stavdal.

(adresse): Stordal, pr. Alesund.

G.nr. 88 Br.nr. 1

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Eiga røyndsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

- 1) Med bryne meiner ein her kvesseredskap for ljå, øks eller lignende. Og bryne eller kvesse ljå med bryne kallest helst å kvetje, men å bryne ei øks. Hein er en finare sort og er helst brukt til redskap som skal vera sers kvasse, som rakeknivar, høveltenner og telleknivar.
- 2) No brukest det berre smærgel-bryne. Eg veit at far min kjøpte det første smærgelbryne i 1910. Naturstein til bryne finst ikke her i heredet. Dei eldste bryne som folk veit om her var dei såkalte "skrenakk-bryne" i fra Skrenakken her på Sunnmøre. Plassen er vel kjent no og. Det naturlegaste er vel å tenkja seg at eit båtlag reiste inn og henta brynestein t. d. ein gong før året eller det kunne vera folk lenger inn i fjørdet som tok med seg utøver. Noken tradisjon om dette er det ingen her som veit. Kan henda meldarar frå Nerddal herad veit neke. Rundt 1890 tok handelsmenn her til å føra neke som dei kalla bybrøne. Det var firmaet Vallendahl i Bergen dei fekk frå i buntar på ei våg, og som krammara selde ut i stykkevis. På samme tid fekk dei fra firmaet Skjeide i Alesund Baiardbryne. Desse var vistnekk fra Nerdland.
- 3) Alle redskap vert først slipt på slipestein og etterpå kvest med bryne eller hein.

4) Ingen veit i dag om kvessing av eggjarn med hammar. (Sigd vert slipt på same måten som ljå). Når skikken å slipa ljå vart teken i bruk er heller ingen som veit no, men kan finna i boka "Søndmørs beskrivelse" av Hans Strøm 1750 2. part 5. kapittel side 54, førtel at nekre karar frå Raten i Vallidal hadde funne på å driva slipesteinen med vatn. Dette har vere brukt her så lenge folk kan minnst. Kan også merkja at her på Stavadal er eit lite smisted med ei lita veite tversever, passende til å leggja ein ljåbakkje nedi, men veit ikkje kva slaks det har vere brukt til.

5) Det almindelige er at kvart bruk har ein slipestein attmed elva , som vert dreve med vatn , og så kankje ein finare slipestein i tunet som vert dregen rundt med sveiv. Anna type enn til å draga rundt finst ikke.

6) Ein ljå vert brukt til brukaren seier han er utsle-gen (utslein), d. v. s. ljåen er så steinhøg at det ikke lønner seg å få han kvass med bryne.

7) Det vert brukt berre eit bryne. No til dags berre smergelbryne. Kvesserredskap av tre er ikke kjent.

8) Småljå vert jamt slipt med ørvet på. Lange ljå er så forskjellig. I alle høve snur ein egga mot seg når ein sliper ljår.

9) Når ein kvetjar stutterv set ein hantaket mellom knea og ljåen inntil brystet på venstre sida med ødden fram, og så fører ein bryne etter eggja på begge sider. Langørven må ein sete enden ned i marka fram for seg . Sjølve tekknikken med kvetjinga kan vera nokså innviduelt.

10) Til å hava bryne i på slätteteigen vert brukt brynestekk. Kvar slätter har sinn. Den må vere tett so ein kan hava vatn i den og er laga av tre med ein krok til å hengja på belte bakpå seg. I seinare tid

er det og brynestekkar å sjå av blekk.

11) A bera bryne i eit horn er ikke kjent her.

12) Vert hengd bakpå til høgre.

13) Brukar vatn i brynestekken.

14) Det mjølet som ein gnikar av brynet kallast brynegør (slipeseingør).

15) Ikkje kjendt.

16) Har ikke høyrte at det skal vera helsebot i brynegør.

17) Ikke kjendt.

18) Ikke kjendt.

19) Sputtar ein på bryne vest det gjerne sagt "tvi".

20) Ikke kjendt.

Nb.	Eit bryne.	Ein stuttermøvs. ein smäljå
	Ein hein.	Eit stutterm.
	Ein slipestein	Ein langørv.
	Ein smäljå.	Ein sigd.
		Ein brynestekk.